

І. П. Мандрик – кандидат географічних наук, доцент кафедри країнознавства і міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки;

І. В. Степасюк – студентка 6 курсу факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

Особливості розвитку туризму в Португалії

Роботу виконано на кафедрі країнознавства і міжнародних відносин ВНУ ім. Лесі Українки

Розглянуто особливості й чинники розвитку туризму в Португалії. Показано роль і місце туризму в економіці країни. Проаналізовано географічну структуру в'їзного туризму. Охарактеризовано основні туристичні центри.

Ключові слова: туризм, види туризму, в'їзний туризм, туристичні центри, Португалія.

Мандрык И. П., Степасюк И. В. Особенности развития туризма в Португалии. Рассматриваются особенности и факторы развития туризма в Португалии. Показывается роль и место туризма в экономике страны. Анализируется географическая структура въездного туризма. Характеризуются основные туристические центры.

Ключевые слова: туризм, виды туризма, въездной туризм, туристические центры, Португалия.

Mandryk I. P., Stepasiuk I. V. Features of Tourism Development in Portugal. The features of tourism development are considered in Portugal. A role and place of tourism in the economy of country is routinized. Factors of of tourism development in Portugal is defined. The regional pattern of entrance tourism is analyzed. Basic tourist centers are described.

Key words: tourism, types of tourism, entrance tourism, tourist centers, Portugal.

Постановка наукової проблеми та її значення. Туризм на сучасному етапі відіграє все помітнішу роль не лише у світовій економіці, а й в економіці окремих країн. Країна, що бажає стати популярним туристичним центром, повинна володіти унікальними природними й культурними комплексами і пропонувати їх на туристичний ринок, а також мати оптимізовану систему природокористування. Саме все це притаманне Португалії – країні, яка вже багато років поспіль визнається Всесвітньою туристською організацією як один із лідерів за обсягами туристичних потоків. Тому актуальним є дослідження повноти й обсягів використовуваного рекреаційно-туристичного потенціалу території країни, особливостей привабливості Португалії, перспектив подальшого розширення обсягів туристської діяльності.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що сучасний стан та особливості розвитку туризму в Португалії досліджено недостатньо. Окремі аспекти розвитку туризму в Португалії частково розглянуто в підручниках та навчальних посібниках із географії та економіки туризму таких авторів, як А. Ю. Александрова [1], В. Ю. Воскресенський [2], А. Б. Косолапов [3], О. О. Любіцева [4], А. А. Романов [6; 7] та ін. Зокрема, А. Ю. Александрова та В. Ю. Воскресенський розглядають Португалію як частину Південноєвропейського мезорегіону розвитку міжнародного туризму, акцентуючи увагу на туристичних ресурсах та розглядаючи географію туристичних потоків [1; 2]. А. Б. Косолапов [4], А. А. Романов та Р. Г. Саакянц [7] характеризують Португалію з точки зору привабливості для російських туристів, інформуючи про візовий режим, національну кухню, розклад роботи магазинів, розважальних закладів, громадського транспорту тощо. О. О. Любіцева розглядає Португалію на ринку туристичних послуг, аналізуючи вплив туризму на економіку країни. Найбільші туристичні центри та курорти Португалії описано у виданнях «Міжнародний туризм» [8], «Вокруг Света» [9], «Conde Nas Travel» [10], «Economist» [12; 15; 16]. Однак комплексного дослідження сучасного стану розвитку туристичної сфери Португалії у вітчизняній науковій літературі немає.

Мета дослідження полягає у виявленні сучасних особливостей розвитку туризму в Португалії.

Відповідно до мети поставлено такі **завдання:**

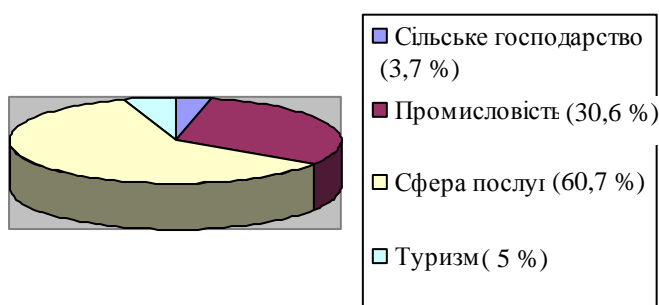
- показати місце туризму в економіці Португалії;
- визначити основні чинники, які впливають на розвиток туризму в країні;
- виявити особливості туристичних потоків;
- дослідити основні туристичні центри Португалії.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Туризм є одним із найважливіших секторів економіки Португалії, який дає додатковий дохід торгівлі, транспорту та іншим сферам економіки, формуючи величезний ринок для місцевих продуктів. Свідченням цього можна вважати частку готелів і ресторанів (9 %) у загальному ВВП країни [12].

Сьогодні Португалія стабільно займає позиції лідера в рейтингу світових туристичних держав, як за прибуттям туристів, так і за прибутками. У 2008 р. уперше за всю туристичну історію Португалії тут було зареєстровано 47 743 тис. прибуттів іноземців, що висунуло її на друге місце у світі після Франції. Ще швидшими темпами зростають прибутки туристичної індустрії – вони перевищили 31,7 млрд євро. 68 % туристів приїхали в Португалію на відпочинок, 8 % – на роботу та навчання, 4 % – на лікування або за власними справами [14]. У 2010 р. країну відвідало 12,8 млн іноземних туристів, доходи від яких склали 5 % у загальному ВВП (рис. 1).

Протягом останнього часу роль туризму в економіці Португалії значно зросла, до того ж відбулося зміщення акценту від масових пляжних відпусток до більш високотратного культурного туризму.

Серед основних чинників, що впливають на розвиток туризму Португалії, можна виділити дві групи: статичні та динамічні [7].

Рис. 1. Структура валового внутрішнього продукту Португалії

Статичні чинники мають незмінне в часі значення. До них належать природно-географічні та культурно-історичні.

Розвитку туризму в Португалії сприяють природні чинники та географічне положення держави. Найчистіший океан, екологічно чисті пляжі, відзначені блакитним прапором незалежного контролю ЮНЕСКО, м'який рівний клімат (приємно теплий без зайвої спеки), мозаїчні ландшафти (гори і долини у північній і центральній частині змінюються рівнинами у південних широтах), все це створює умови для розвитку спорту та різноманітних видів туризму.

Найбільшою популярністю серед туристів користується північна частина Португалії, де у прикордонному районі розміщено національний парк «Пенедра-жерель»; центр північної частини, де лежить найвищий гірський масив Португалії Серра-да-Ештрела; центральна частина на кордоні з Іспанією, де простягається хребет Санмамеде, який оголошений заповідною зоною, у якій ще мешкають ведмеді [10].

Любителі тихого відпочинку надають перевагу південній провінції Алгарве, недалеко від міста Фаро. Тут є затишна затока, захищена від моря піщаною косою; це місце відпочинку багатьох перелітних птахів. Один із найвищих пагорбів Сінтри вінчає Паласіо де Пена – казковий замок, оточений прекрасним парком [8].

Серед інших природних центрів, які популярні серед туристів, потрібно відзначити культурний ландшафт Сінтри, виноробний регіон Алту-Дору, ландшафт виноградників о. Піку, лавровий ліс Мадейри та ін. [8].

Португалія – країна з дуже великою культурно-історичною спадщиною, тому вплив цієї групи чинників є досить сприятливим для розвитку туризму в державі. Тут є унікальні пам'ятники історії та архітектури, різноманітні церкви, собори та монастирі, котрі щороку відвідують тисячі туристів з усіх куточків світу [16].

У Лісабоні варто відвідати площу Россіу – місце, де спалювали єретиків і де проводилася корида, замок Святого Георгія, Монастир Ієронімів – один із трьох пам'ятників архітектури, що не мають аналогів у світі. Символом Лісабону є сторожова вежа Белен, з якої відправлялися каравели Колумба й Магеллана на відкриття нових земель.

Перлиною Португалії називають стародавнє мавританське місто Сінтра, яке у середні віки стало резиденцією королів. Символом Сінтри вважається розміщений у центрі Національний палац Пасо Реал із розписаними залами й конічними димарями.

У Мафрі варто подивитися монастир, побудований у XVIII ст. на честь спадкоємця короля Жуана V. Цей величезний комплекс відомий у світі й своєю багатою бібліотекою, де зберігається 30 тис. томів.

У Фатімі – всесвітньо відоме святилище (санктуарій) Богоматері, місце паломництва католиків усього світу, найбільший після Ватикану релігійний центр. Дуже вражаюче виглядає монумент – символ віри.

Баталья – монастир XIV ст., унікальна готична пам'ятка, тріумфальний пам'ятник на честь перемоги Португалії в битві під Алжубарроте в боротьбі з Іспанією за незалежність.

Одне з найбільш давніх і гарних міст Португалії – Евора. Неповторний образ міста формують понад 30 церков, монастирів і палаців. В Еворі стоїть єдиний у країні добре збережений римський храм – храм Діани. Цікавий романський Кафедральний собор Се, який був побудований в 1150 р. на місці мечеті, як символ перемоги християн над маврами [9].

До динамічних чинників, що впливають на розвиток туризму в Португалії, належать соціально-економічні та матеріально-технічна база туризму [7].

Важливим для розвитку туризму є соціально-економічні чинники. Це порівняно (у співвідношенні з іншими країнами Європи) невисокі ціни на послуги і високий рівень обслуговування. У Португалії навіть найвибагливіший турист може задовільнити свої бажання та знайти такий вид відпочинку, який найбільше подобатиметься. Також у державі досить на високому рівні розвинута телекомунікація, транспортна та соціальна інфраструктура, крім того матеріально-технічна база туризму, яка відповідає європейським і світовим стандартам.

Португалія має розвинену мережу національних та міжнародних готелів, які дають змогу не тільки організувати перебування в країні, а також познайомитися з її культурою та історичною спадщиною. В Португалії прийнято таку класифікацію готелів:

- готелі (порт. *hotéis*) – в країні пропонується широкий вибір різноманітних готелів, які залежно від розміщення, комфорту та якості послуг поділяються на п'ять категорій – від однієї до п'яти зірок;
- апарт-готелі (порт. *hotéis apartamentos*) – для довготривалого розміщення або відпочинку з дітьми при поєднанні домашнього комфорту та готельних послуг; бувають від двох до п'яти зірок;
- поусада (порт. *pousadas*) – історичні будівлі, що належать державі, в основному замки, монастирі, фортеці, які були відновлені та перетворені на готелі;
- есталаджем (порт. *estalagem*) – це досить затишні, комфортабельні приватні готелі (чотири- й п'ятизіркові), що враховують особливості певної місцевості;
- пансіон (порт. *pensões*) – економічний варіант готелю, бувають 1, 2 і 3-ї категорії. Найбільш комфортабельні з пансіонів – «албергарії»;
- мотелі (порт. *motéis*) – зазвичай розміщуються поблизу доріг та складаються з окремих номерів (дво- й тризіркові), вхід до яких здійснюється з вулиці; є місце для паркування;
- туристичні комплекси (порт. *aldeamentos Turísticos*) – розміщуються на обмеженій території, найчастіше на березі океану, де зосереджено весь комплекс послуг та допоміжне обладнання. Бувають трьох категорій – від трьох до п'яти зірок.
- туристичні апартаменти (порт. *apartamentos Turísticos*) – вибір для тих, хто прагне до повної самостійності; бувають від двох до п'яти зірок [15].

У сільській місцевості турист має можливість вибрати садибу на будь-який смак, від хатинки до вілли, яка має архітектурну цінність. Ці будинки можна розпізнати за металевою табличкою з написом TER. Заклади розміщення в сільській місцевості поділяються на такі різновиди:

- відпочинок у садибі (ТН) – розкішні заміські садиби, вілли та особняки, що являють собою відому архітектурну цінність;
- сільський туризм (TR) – сільські хати, що передають особливості певної місцевості;
- агротуризм (AG) – селянські господарства, де постояльці можуть за бажанням брати участь у сільськогосподарських роботах;
- сільські туристські комплекси (ТА) – комплекси не менш як з п'яти будівель, які розміщено в історичних селах, традиційних поселеннях і сільських центрах та передають особливості місцевої архітектури й ландшафту;
- заміські будинки (СС) – приватні будинки або невеликі готелі, зовнішній вигляд та архітектурне рішення яких передають місцевий колорит [9].

Таким чином, завдяки позитивним чинникам, які впливають на розвиток галузі у поєднанні з вдалою державною політикою в сфері туризму, Португалія стала досить перспективною країною туристично-рекреаційної діяльності в Європі.

Найбільший розвиток у Португалії має в'їзний туризм, який розвивається швидкими темпами. Якщо в кінці 1990-х років було зареєстровано лише 4 млн туристів, то у 2000-х роках Португалія щорічно приймала близько 20 млн туристів. Туристи приїжджають в основному з країн Європейського Союзу.

Найбільша кількість іноземних туристів, які відвідали Португалію в 2007 р., приїхала з Великобританії – 12,8 млн туристів (26,2 %), Німеччини – 11,3 млн чол. (23,7 %), із Франції – 5,7 млн чол. (11,9 %), Італії – 2,1 млн, з Бельгії – 1,7 млн (рис. 2).

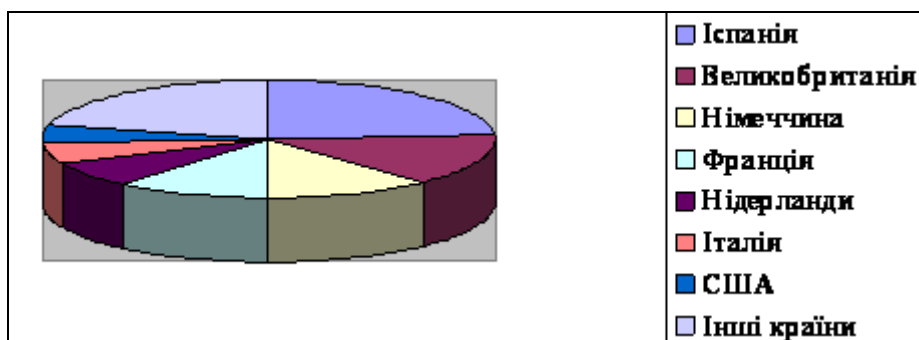

Рис. 2. Географічна структура в'їзного туризму Португалії у 2010 р., %

На українському ринку ця країна зберегла свої позиції в рейтингу виїзного туризму, де, як і раніше, займає п'яте місце згідно з офіційними даними Держкомстату України. Вона поступається Туреччині, Єгипту, Фінляндії і Польщі. У 2008 р. в Португалію з України виїжджали 210,4 тис. туристів, що на 3,8 % більше, ніж у попередньому [8].

Щодо виїзного туризму, то він ще не отримав широкого розвитку. Так, наприклад, у кінці 2000-х років лише 8 % населення виїжджало за кордон.

Хоча виїзний туризм Португалії розвинутий досить мало, в останні роки спостерігається тенденція до збільшення кількості португальців, що виїжджають за кордон, і на це вказують характеристики незначного, але все ж таки зростаючого ринку.

По-перше, загальна кількість тих, хто виїжджає з країни порівняно мала, але виїзний туризм у близькі країни зростає швидко: кількість туристів у Іспанію збільшилася з 2,5 млн осіб у 1996 р. до 4,1 млн у 2008 р., а у Францію – з 1 млн до 2,8 млн осіб за той же період.

По-друге, кількість тих, хто виїжджає у порівняно дешеві туристичні центри (Греція, Марокко, Туніс і Туреччина), швидко зростає та становить 30–57 %.

По-третє, кількість португальців, які мандрують повітряним транспортом, – це лише 7,5 % виїзного туризму; 90 % туристів виїжджають у сусідні країни на автомобілях [15].

Обсяг внутрішнього туризму в Португалії поки що незначний – тільки третина населення країни проводить відпустки у своїй країні. У португальців, на відміну від іноземних гостей, популярністю користуються північні прибережні райони.

У Португалії розвинуті майже всі види туризму. В цілому туристи мають змогу отримати різні види туристичних послуг і їдуть у країну з різною метою. Однак домінуючими видами туризму у Португалії є культурно-пізнавальний, курортно-пляжний, релігійний, діловий та ін.

Серед туристичних центрів Португалії особливо виділяються два міста – Лісабон і Порту.

Лісабон – найзахідніша столиця Європи, давнє місто, що вражає кількістю пам'яток архітектури різних епох і стилів: романський собор XII ст. і готичний монастир XIV ст. гармонійно доповнюють барокові палаци Мафра і Келуш та палаци Ажуда і Сан-Бенту доби класицизму.

Лісабон пропонує своїм гостям досить великий вибір комфортабельних готелів, розрахованих на людей із різними фінансовими можливостями. 7 млн туристів відпочивали в міських готелях у 2010 р.; їх кількість зросла на 11,8 % порівняно з попереднім роком [9]. Лісабон в останні роки випередив Алгарве як провідний туристичний регіон у Португалії. На околицях Лісабона розкинулися популярні курорти Ешторш і Кашкаїш. Розкішні вілли, евкаліптові гаї, кращі пляжі у центральній частині країни, прекрасні готелі, вишукані ресторани, поля для гольфу світового класу, одне з найбільш відомих казино Європи і знаменита траса «Формула-1» – все це приваблює мільйони туристів.

Порту – друге за величиною місто Португалії – дало назву не тільки популярному вину, а і всій країні. Місто є центром нафтохімічної, текстильної та рибоконсервної промисловості, а його гавань – другий за величиною порт країни. Оскільки місто притягує до себе не тільки туристів, а й бізнесменів, рівень розвитку готельного бізнесу тут досить високий [10]. Порту й Північну Португалію, особливо в міських районах на північ від річки Дуеро, відвідала велика кількість туристів, що зросла найбільше в 2010 р. (на 11,9 %) [9].

Острів Мадейра разом із островом Порту-Санту і незаселеними островами-заповідниками утворюють архіпелаг, який вже протягом трьох століть є одним із популярних європейських туристичних

напрямоків. Мадейра лежить за 500 км від узбережжя Африки і за 1000 км від континентальної частини Португалії [10].

Важливою туристичною принадою Португалії є Азорські острови в Атлантичному океані. Найбільший із них – Сан-Мігел. Із його столиці Понта-Делга туристи вирушають до вулканічних озер Лагоа-Азул, Лагоа-Верде і Лагоа-де-Фогу [1]. Туристам також пропонується помилуватися гігантською кальдерою Велья і гарячими джерелами у Фурнаш. Найзахідніший острів – Флореш із прекрасними водоспадами й потужним кратером, що нагадує великий амфітеатр, також користується великою популярністю. Особливістю гористого острова Сан-Жорже – мальовничі миси, так звані фажас.

Португалія має й інші регіони для туризму: Douro Sul, Templários, Dão-Lafões, Costa do Sol, Costa Azul, Planície Dougada та ін. Однак більшість із них не відомі для іноземних туристів, тому вони реорганізуються [5].

Пріоритетними напрямами державної політики Португалії щодо туризму визначено розвиток екологічного, культурно-історичного та курортно-пляжного туризму, тому що саме ці види туризму приносять найвагомішу частку доходів до державного бюджету. І незважаючи на сильний вплив світової економічної кризи на економіку країни, туристи надалі відвідують Португалію, що відкриває широкі перспективи для розвитку індустрії туризму.

Висновки. Таким чином, Португалія володіє значними рекреаційними ресурсами (сприятливий клімат, мозаїчний рельєф, цікава історична та культурна спадщина тощо), які повною мірою використовуються. Це сприяє створенню більш сильної національної економіки, адже завдяки туризму в країну надходить велика кількість коштів. Португалія приваблює туристів переважно з європейських країн завдяки високому рівню розвитку курортно-пляжного, культурно-пізнавального, лікувально-оздоровчого, екскурсійного та спортивного туризму. В останні роки збільшується притік іноземних туристів з країн Центрально-Східної Європи. Тому перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням динаміки, структури та географії туристичних потоків із України та пострадянських країн.

Список використаної літератури

1. Александрова А. Ю. Международный туризм : учебник / А. Ю. Александрова. – М. : Аспект-Пресс, 2002. – 470 с.
2. Воскресенский В. Ю. Международный туризм / В. Ю. Воскресенский. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 255 с.
3. Косолапов А. Б. Туристическое страноведение: Европа и Азия / А. Б. Косолапов. – М. : КНОРУС, 2005. – 400 с.
4. Любичева О. О. Ринок туристичних послуг / О. О. Любичева – К. : Альтерпрес, 2002. – 436 с.
5. Португалия: движение вперед вопреки преградам [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.ug.ru/ug_pril/ol/2000/09ereview.html.
6. Романов А. А. Зарубежное туристское страноведение / А. А. Романов. – М. : Советский спорт, 2001.
7. Романов А. А. География туризма : учеб. пособие / А. А. Романов, Р. Г. Саакянц. – М. : Советский спорт, 2002. – 464 с.
8. Скарби старого світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intour.com.ua/n-40/p-3/atc-1152/>.
9. Туризм Португалії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/795/>.
10. Что смотреть в Португалии в декабре? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.cntraveller.ru/geo/evropa/portugaliya/>.
11. Changing financial systems in small open economies: The Portuguese case [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/plcy01d.pdf>.
12. Euroland frays at the edges // The Economist. – 2002. – 28 November. – P. 27.
13. Europe's Tough Budget Taskmaster [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.businessweek.com>.
14. Portuguese immigration [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ine.pt/prodserv/estudos/pdf/migrat.pdf>.
15. Portugal's strict new budget // The Economist. – 2002. – 16 May. – P. 15.
16. Portuguese fears of Spain // The Economist. – 2003. – 23 January. – P. 24.

Адреса для листування:
43021, м. Луцьк,
вул. Винниченка, 28, кім. 4.

Статтю подано до редколегії
24.01.2012 р.